

ВЗАЄМОДІЯ НЕУРЯДОВИХ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У ПРОЦЕСІ ДОКУМЕНТУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Демиденко А.

аспірантка кафедри конституційного права України

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Як відомо, події 24 лютого 2022 року шокували весь цивілізований світ. Пояснюється це тим, що повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну відбулося в порушення норм як міжнародного публічного, так і міжнародного гуманітарного права. Зважаючи на загрози, які постали перед міжнародною спільнотою, уже 2 березня 2022 року, через тиждень після початку військових дій армії країни-агресорки, якою є рф, 141 з 193 членів Генасамблеї ООН підтримали резолюцію ES-11/1 «Агресія проти України», в якій засуджується напад і вимагається від рф негайного виведення військ. Більш того, у документі наголошено, що «вирішення конфлікту має включати також деокупацію Криму та Донбасу» [<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/03/2/7135100/>]. Через кілька тижнів, коли весь світ облетіли шокуючі відео з Бучі, Генеральна Асамблея в резолюції ES-11/2 «Гуманітарні наслідки агресії проти України» розкритикувала Росію за створення важкої гуманітарної ситуації в Україні і знову рішуче заявила про необхідність повної реалізації положень резолюції ES-11/1, вимагаючи від рф негайно припинити військові дії проти України, зокрема, будь-які напади на цивільних осіб та цивільні об'єкти; забезпечити повний захист цивільних осіб, включаючи гуманітарний персонал, журналістів й осіб, які перебувають у вразливому становищі, у тому числі жінок і дітей [<https://digitallibrary.un.org/record/3966630?ln=en>]

Однак росія як країна-терористка, звісно, не дослухалася, на цей час війна в Україні триває, як наслідок, страждають діти, цивільні. Крім того, наша держава зазнає втрат і на полі бою. З огляду на це вже через рік, 24 лютого 2023 року, ООН

вчергове заявила про необхідність притягнення до відповідальності винних у вчиненні на території України злочинів шляхом проведення належного, справедливого й незалежного розслідування й судового переслідування на національному чи міжнародному рівні [1].

Зауважимо, що війна в Україні є, можливо, найбільш задокументованою в історії. Уряди, інформаційні організації, Міжнародний кримінальний суд, неурядові організації й окремі особи постійно відстежують і фіксують події, що відбуваються в режимі реального часу. Частково збір і збереження інформації має на меті визначити, чи були вчинені військові злочини і злочини проти людяності.

Вказане виглядає цілком логічним і виправданим, оскільки для ефективного процесу розслідування, проведення окремих слідчих дій й майбутнього судового розгляду як для української, так і міжнародної системи правосуддя має бути підготовлена безальтернативна, допустима й належна доказова база. Крім того, способи і засоби ведення війни, які використовуються Росією в Україні (йдеться про масовані ракетні обстріли мирних міст, через які гинуть пересічні громадяни, а найстрашніше – діти, жорстоке поводження з полоненими, руйнування цивільної інфраструктури тощо), зумовлюють необхідність залучення до процесу збору доказів громадянського суспільства, адже такі дії армії РФ потребують негайного документування.

З огляду на все вищенаведене на території України почали активну роботу міжнародні неурядові правозахисні організації, які тісно співпрацюють з органами державної влади. Масив інформації, необхідної для формулювання і повідомлення про підозру російським військовослужбовцям та їх командуванню, формується в тому числі і за допомогою діяльності НПО, до функцій та компетенції яких у зв'язку з останніми подіями додалася важлива й вагома аналітична складова. Зауважимо, що саме незалежність від уряду й держави в цілому дозволяє їм бути мобільними й ефективними, швидко діставатися місць вчинення військових злочинів, а дослідження, які проводяться НПО, беруться до уваги й залучаються органами прокуратури, служби безпеки, органами національної поліції. Не меншої

значущості набуває й те, що звіти НПО можуть бути використані як докази міжнародних злочинів. Наприклад, Міжнародний кримінальний суд дозволяє приймати звіти НПО як докази, якщо вони стосуються справи і відповідають Правилам процедури й доказів Суду.

Проте є й зворотний бік. Йдеться про те, що у звітах НПО, при складанні яких вони спираються на отримані їх представниками дані, містяться власні висновки, що викликає певне занепокоєння, оскільки існує ризик упередженості, а це, звісно, може обмежити їх доказову цінність під час судового розгляду. Замість того, щоб бути прийнятими як нові докази подій, звіти НПО, найімовірніше, використовуватимуться обмежено, тобто як підтвердження доказів, отриманих з інших джерел. Прикладом вказаного може слугувати справа Бемби в Міжнародному кримінальному суді. Під час цього процесу очевидці свідчили, що бачили, як солдати забирали майно з будинків цивільних осіб, а деякі звіти НПО, які містили інформацію про мародерство в Бангі, застосовувалися на підтримку і підтвердження свідчень очевидців, тобто вони не були б прийняті до розгляду без свідчень очевидців і могли бути використані лише для підтвердження останніх [2].

Більшу цінність можуть становити дані звітів НПО, які підтверджують їх висновки, оскільки можуть допомогти слідчим виявити нові докази, які більш широко будуть прийняті в суді. Наприклад, звіт, який ідентифікує і визначає місцезнаходження зруйнованих під час війни релігійних споруд, може спонукати слідчих до розслідування злочинів, які залишилися б поза їх увагою, якби не відомості представників НПО про їх вчинення на певних територіях. Крім того, інтерв'ю, взяті представниками НПО і відображене в її звітах, дозволить виявити потенційних свідків у судовому процесі, які без відомостей про них у звітах не мати б можливості розповісти свою історію.

Таким чином, звіти НПО мають стосуватися справи і відповідати Правилам процедури й доказів Суду, щоб бути сприйнятими як докази і стали в нагоді органам державної влади у процесі документування воєнних злочинів.

Список використаних джерел:

1. ООН ухвалила резолюцію про мир в Україні і вивід військ Росією. Хто підтримав Москву. Веб-ресурс. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64754498>

2. Неділько Б. І. Значення справи Бемби для інституту особистої відповідальності командирів та начальників за вчинення своїми підлеглими злочинів проти міжнародного права. *Правова держава*, Вип. 41, 2021. С. 109–114.